

Atıf Bilgisi: Özerden, K., E. ve Aydın, H. (2023). V for Vendetta filminde kahraman tasarımı: Maske ve Shakespeare etkisi. *İNİF E- Dergi*, 8(2), 178-189.

V FOR VENDETTA FİLMİNDE KAHRAMAN TASARIMI: MASKE VE SHAKESPEARE ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Kerim Emre ÖZERDEN*

Arş. Gör. Hasan AYDIN**

DOI: 10.47107/inifedergi.1335154

Araştırma Makalesi***

Başvuru Tarihi: 31.07.2023

Kabul Tarihi:09.10.2023

Öz

Sinema ve tiyatro disiplinleri arasındaki biçim ve içerik ortaklığı iki sanatı çoğunlukla etkileşim içinde tutmaktadır. Sinema sanatında teatral unsurlara sıklıkla yer verilmektedir. William Shakespeare yapıtlarıyla çeşitli sanat disiplinlerini cümleleri, karakterleri, kurgusu, konu ve temaları ile etkilemiştir. Shakespeare oyunları, belirli bir felsefeyi anlatma eğiliminde olup geleneksel olanı şiirsel, evrensel ve ironik bir anlatımla dönüştürür. Shakespeare'in oyun karakterleri çoğunlukla isyankardır; içinde buldukları durumu aşarak yeni bir yol bulma eğilimindedirler. V for Vendetta filminin başkahramanı V de, baskıcı sistemin yarattığı kaotik dünyayı dönüştürmeyi hedefler. Wachowski Kardeşler tıpkı Shakespeare'in yaptığı gibi; zaaflarına yenilen insan doğasını, ikiyüzlülüğü ve güç arzusunu görünür kılarak anlatısını kurgular. Shakespeare'in dönüştürücü yergi sanatı, yazara ve teatralliğine yapılan göndermelerle V for Vendetta filminde yeniden kullanılır. Modern bir sanat olan sinema, diğer sanat yapıtlarıyla ilişkisi üzerinden anlamlanır; yapıtlar arası dil ve düşünce beraberliği Bakhtin'in söyleşimsellik olarak adlandırdığı metinlerarası ilişkiyi var eder. Bakhtin, maskenin muhalif özellikleriyle karnaval ortamında yeniden anlamlandırıldığını ifade eder. Otoriter bir ideolojiye maskeyle başkaldırma hareketi karnavalesktir. Filmde önemli bir öge olarak maske, en kuvvetli göstergelerden biridir. Mikhail Bakhtin bağlamında maske ve maskenin gülme hali karnavalesk kavramı doğrultusunda değişimi ve muhalifliği simgeler. Maske bu bağlamda var olan toplumun normları içinde şekillenen bireyi, ötekinin varlığı ile tanıştırır. Maskenin bu doğrultuda kazandığı yeni anlam, devrimsel bir niteliğe ve işleve dönüşür.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, V for Vendetta filminde teatral iki unsur olan maske ve Shakespeare etkisini referans alarak kahraman tasarımını incelemektir. Filmde Shakespeare etkisi sistem eleştirisi bağlamında incelenecektir; maskenin varlığı ise Bakhtin'in karnaval kavramı bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Tiyatro, sinema, Shakespeare, maske, metinlerarasılık

PROTAGONIST DESIGN IN V FOR VENDETTA: MASK AND SHAKESPEAREAN INFLUENCE

Abstract

The commonality of form and content between cinema and theater disciplines keeps the two arts mostly in interaction. Theatrical elements are frequently used in the art of cinema. William Shakespeare has influenced various art disciplines with his sentences, characters, fiction, subjects and themes. Shakespeare's plays tend to express a certain philosophy and transform the traditional with a poetic, universal and ironic

*İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Konservatuvar, Sahne Sanatları Bölümü, E-mail: kerimemre.ozerden@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9247-8014

**İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, E-mail: hasan.aydin@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0009-0008-4820-5095

***Yazarlar, makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğuna ve kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edildiğine yönelik beyanda bulunmuştur.

expression. Shakespeare's play characters are mostly rebellious; they tend to find a new path by overcoming the situation they are in. V, the protagonist of the film V for Vendetta, aims to transform the chaotic world created by the oppressive system. Just as Shakespeare did, the Wachowski Brothers construct their narrative by making visible human nature, hypocrisy and the desire for power. Shakespeare's transformative art of satire is reused in V for Vendetta with references to the author and his theatricality. The works presented by artists living in different centuries with different disciplines pursue a common purpose.

Cinema, as a postmodern art, is understood through its relationship with other productions; the unity of language and thought between works creates the intertextual relationship that Bakhtin calls conversationality. Bakhtin states that the mask is re-signified in the carnival environment with its oppositional features. The act of rebelling against an authoritarian ideology with a mask is carnivalesque. As an important element in the movie, the mask is one of the strongest signs. In the context of Mikhail Bakhtin, the mask and its laughter symbolize change and opposition in line with the concept of carnivalesque. In this context, the mask introduces the individual shaped within the norms of the existing society to the existence of the other. The new meaning that the mask acquires in this direction turns into a revolutionary quality and function.

In these contexts, the aim of the study is to examine the protagonist design in the movie V for Vendetta with reference to two theatrical elements, the mask and Shakespearean influence. The Shakespearean influence will be analyzed in the context of system criticism, while the presence of the mask will be evaluated in the context of Bakhtin's concept of carnival.

Keywords: Theatre, cinema, Shakespeare, mask, intertextuality

Giriş

Sanat tarihinde var olan akımlar, kendinden önceki uzlaşımara bir başkaldırı niteliğiyle ortaya çıkar. Sanat; doğa ve insanın içinden geçtiği buhran, kriz, savaş ve baskılara karşı gelen, otoriter sistemin yok ettiği değerleri yeniden kazanmak ve anlamlandırmak için farkındalıkla dönüştürme amacı duyan bir disiplindir.

Sanat dünyasının mühim isimlerinden biri olarak kabul edilen William Shakespeare yaşadığı dönemin baskılarını yeteneğiyle aşarak sansürü, baskıyı ve geleneği yenmiş bir sanatçıdır. Shakespeare oyunları, insanoğlunun hırslarını, zayıflıklarını ve trajik durumlarını farkındalık oluşturacak bir açıdan anlatma eğiliminde olup, geleneksel olanı şiirsel, evrensel ve ironik bir anlatımla dönüştürür. Shakespeare'in oyun karakterleri çoğunlukla isyankardır; içindeki buldukları durumu aşarak yeni bir yol bulma eğilimindedir. V for Vendetta filminin başkahramanı V de, baskıcı sistemin yarattığı kaotik dünyayı dönüştürme derindedir. Wachowski Kardeşler tıpkı Shakespeare'in yaptığı gibi; zaaflarına yenilen insanoğlunu, ikiyüzlülüğü ve güç arzusunu görünür kılarak anlatısını kurgular. Shakespeare'in dönüştürücü yergi sanatı, yazara ve teatrallğine yapılan göndermelerle V for Vendetta filminde yeniden kullanılır. Farklı yüzyıllarda yaşayan sanatçıların farklı disiplinlerle sunduğu eserler ortak bir amacı içerir.

Filmde önemli bir öge olarak maske, en kuvvetli göstergedir. Mikhail Bakhtin bağlamında maske ve maskenin gülme hali karnavalesk kavramı doğrultusunda değişimi ve muhalifliği simgeler. Maske bu bağlamda var olan toplumun normları içinde şekillenen bireyi, ötekini varlığı ile tanıştırır. Maske bu doğrultuda kazandığı yeni anlamla devrimsel bir işlev kazanır. Gülme de otoriter sistemin ciddiyetini ve yarattığı ideolojik atmosferi yok ederek bireyi alternatif bir dünya bağlamında düşünmeye yönlendirir.

1. V For Vendetta Filmi

Alan Moore tarafından yaratılan ve yazılan V for Vendetta, çizgi roman olarak 1982 yılında yayınlanmaya başlar. Alan Moore'un Margaret Thatcher döneminin baskıcı ve otoriter yönetim tarzından esinlenerek kurgusal olarak inşa ettiği bir gelecekte, İngiltere'de yaşanan diktatörlük rejiminin yarattığı distopik sistem ve V adındaki

kahramanın bu yönetime karşı olan mücadelesi anlatılır. Çizgi roman aynı isimle 2006 yılında sinemaya uyarlanır. Filmin yönetmenliğini James McTeigue üstlenirken, senaryosu Larry ve Andy Wachowski kardeşler tarafından yazılır.

Temel olarak politik yönü ağır basan film, adaletin tamamen yozlaştığı, özgürlüğün yok olduğu, aşırı baskıcı ve gözetleyici bir diktatörlüğün korku politikalarına dayanarak halkı itaat altına almasına karşı bir protesto niteliği taşır. Adam Sutler'in öncülüğündeki yönetim, güce tamamen sahip olmak için halkına karşı salgın hastalıklar ve saldırılar düzenleyen bir yapıya bürünür. Terör olayları ve biyolojik saldırılar gibi felaketlerden kurtulmak için halk, kendilerine huzur ve barış vadeden Adam Sutler'ı neredeyse yüzde yüze yakın bir çoğunlukla iktidara getirir. Gücü ele geçirmesinin ardından halktan koşulsuz bir boyun eğiş ve itaat bekleyerek her türlü farklılığı ortadan kaldıracak bir ıslah dönemi başlatılır. İngiltere'nin bütünlüğü için olduğunu iddia ederek son derece sıkı bir baskı uygulayan ve insanların en temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan Adam Sutler'a karşı bir kişi karşı çıkma cesaretini gösterir, o da bir anti-kahraman ve öteki olarak düzeni sorgulayan ve gülünç hale getiren V'dir. Bu bağlamda makalenin amacı doğrultusunda, maskenin ve Shakespeare'in dizelerinin V'nin bir kahraman olarak inşasında ve kahramanın derinlik kazanmasına yönelik olarak bir düzen eleştirisi yapma konusunda nasıl kullanıldığını kavramak olacaktır.

Film, 5 Kasım 1605 tarihinde Barut Komplosu olarak bilinen olayla başlar. Guy Fawkes'in parlamento binasını havaya uçurma denemesi ve bunun başarısızlıkla sonuçlanarak yakalanıp idam edildiği sahne görülür. Sahne, filmin başkahramanı V'nin Fawkes'in yüzünü sembolize eden bir maske takması ve onun amacını kendine örnek alması nedeni ile önemlidir. Bu sahnenin arkasından şimdiki zamana dönülür. Evey Hammond (Natalie Portman) ve V (Hugo Weaving) farklı mekânlarda ayna karşısında hazırlanırken görülür. Bu sırada televizyonda Londra'nın Sesi olarak bilinen Prothero'nun yozlaşmaya ve güçsüzlüğe neden olarak suçladığı azınlıklara karşı ırkçı söylemleri duyulur. Toplumun atmosferini yansıtan televizyon programının yanı sıra sokaklarda hoparlörlerden her gece uygulanan sokağa çıkma yasağının başladığı ve yasağa uymayanların tutuklanacağı anonsu yapılır.

Evey sokağa çıkma yasağına rağmen bir buluşma için evden çıkar ve her türlü yetkiye sahip, yönetimde bulunan partinin güvenlik kuvveti olan kolcular tarafından yakalanır. Bu sırada 4 Kasım'ı 5 Kasım'a bağlayacak gece yarısında, bu otoriter sisteme karşı adalet kulesini yok ederek sembolik ilk saldırısını gerçekleştirmek için yola çıkan V, rastlantı eseri Evey'e yardım ederek onu kurtarır. Ardından Old Bailey olarak bilinen adaleti simgeleyen yapıyı havaya uçurur ve 5 Kasım'da yönetimin propagandasını tüm ülkeye yapmasını sağlayan BTN kanalını ele geçirerek bir sonraki yıl 5 Kasım'da Guy Fawkes'in yapamadığı şeyi gerçekleştirerek parlamento binasını yok edeceğini açıklar. Burada polis tarafından yakalanacağı sırada Evey ile rastlantı sonucu tekrar karşılaşarak onun tarafından kurtarılır. Evey'nin yaralanması sonucu çaresiz kalarak onu yanına almak zorunda kalır. V, yönetimin sisteme karşıt olarak damgaladığı insanları topladığı toplama kamplarında genetik deneylere maruz kalan insanlardan biridir. Üzerinde yapılan deneyler sonucunda hafızasını tamamen kaybederek insanüstü bazı özellikler kazanır. 5 Kasım günü kampta çıkan yangından tamamen yanmasına rağmen kurtulur ve buna neden olan insanlara ve sisteme karşı bir intikam davası başlatır.

2. Mikhail Bakhtin Bağlamında Maske

Mikhail Bakhtin, 20.yüzyılda kültür tarihi, dilbilimi, edebiyat kuramı ve estetik gibi konularda yaptığı incelemelerle Batı düşünce dünyasını önemli ölçüde etkilemiş bir

edebiyat kuramcısıdır. Bakhtin, özellikle orta çağın halk kültürüne ait karnaval kültürünün, dönemin ciddi, ahlakçı ve aristokratik kilise ve feodalite egemenliğine karşı barındırdığı muhaliflik üzerine yaptığı incelemelerle önem kazanır. Bu kültürel olgunun Rönesans ile özellikle de Fransız yazar Rabelais'nin dili ve eserleri üzerindeki yansımalarını incelediği eserler önemlidir. Bakhtin için karnaval, resmi olanın, mevcut düzeni onaylayan tavrına karşı pazar meydanında halkın geçmişin ve şimdinin cenaze törenine katılarak geleceğe umutla baktığı bir olguyu temsil eder. Geleceğe yapılan bu bakış, değişmeyen ve yerleşik olan ideolojinin bütün öğelerini tersine çeviren gülme ile değişim ve yenilenmeye vurgu yapar. Gülme, hiyerarşik yapıları alaycı bakışı ile alt üst ederek yukarıyı aşağıya getirir. Bu etkinliklerinin en önemli özelliklerinden biri, düzeni alt üst eden bir öge olarak soytarıların kral ve piskopos seçilmesidir (Bakhtin, 2001, s. 101-103). Bakhtin için kilise/devlet ittifakı ile karnaval arasındaki ilişki bir iktidar mücadelesi olarak gerçekleşir. Karnavalda ortaya çıkan gülme, resmi dünyaya karşı kendi dünyasını, resmi kiliseye karşı kendi kilisesini, resmi devlete karşı kendi devletini ortaya çıkarır. Burada ortaya çıkan gülme, özgürlükle ayrılmaz bir ilişkiyi ortaya koyar (Bakhtin, 2005, s. 115-116). Bakhtin'in düşüncelerinden yola çıkarak karnavalın atmosferi orta çağın sahip olduğu egemen ve değişmeyen ideoloji ve hiyerarşileri zayıflatarak alternatif bir dünya kurmanın öncülüğünü yapar. Karnaval alanı, resmi konumların ve bu konumların ciddi tavırlarına yönelik alayın yer aldığı, tüm hiyerarşilerin altüst edildiği halk bilincinin bir mekânı olarak ortaya çıkar.

Karnaval ortamın en önemli öğelerinden biri maskedir. Maske sadece yüzü gizleyen bir öge değil, değişimi ve dirilişi simgeleyen bir örnek olmanın ve kendine benzeyişin reddi olarak olumlu ve muhalif bir özellik barındırır. Bakhtin, maskenin muhalif özellikleriyle karnaval ortamında kazandığı anlamın popülerleştikçe esas anlamını kaybettiğini savunur. Maske popüler kültürün içinde bir şey gizlemeye ve sır saklamaya yarayan aldatıcı bir simgeye dönüşür (Bakhtin, 2005, s. 68). Filmde, yönetimin araçları tarafından sürekli olarak söylenen ve duvarlarda yazılı olarak görünen bir slogan bulunur: *“Birlikten güç, inançtan birlik doğar.”* Bu ilke, farklı olanın ortadan kaldırılması ve inancın gücü üzerinden muhafazakâr bir ciddiyete ve homojenliğe atıf yapar. Filmde, medya gücünü simgelen ve manipülasyon ile diktatörlüğün eylemlerini rasyonel ve haklı hale getirmeye çalışan önemli simgelerden biri olarak Prothero, *“tanrıdan korkan bir İngiliz'im ve bundan gurur duyuyorum”*, der (McTeigue, 2005). Amerika'nın yozlaşmasının ve gücünü kaybetmesinin ana nedeni olarak tanrısızlığı görür. Ona göre Amerika'nın aksine İngiltere Tanrı tarafından kaosla sınılandığında, bu sınımadan başarıyla çıkar. Burada Amerika'nın kozmopolitliğe izin veren özelliğinin onu güçsüzleştirdiğini savunurken; İngiltere'deki kaostan farklı ırklardan ve günahkârlardan arınarak kurtuluşun sağlandığını belirtir.

Görsel 1. Guy Fawkes Maskesi/V For Vendetta

Maske, farklı olana, ötekileştirilmiş olana yani resmi yaşamda yeri olmayana yer açar. Bu bağlamda maske, resmi yaşam atmosferindeki söylemlerle inşa edilen benlikten kopmayı sağlar. John Rudlin maskenin kimlik kazandırdığını söyler ve Orta çağ İtalya'sında karnaval mevsimleri boyunca maskeli bir adamın silahla gezmeye hakkının olmadığını, çünkü onun başka bir kimliğe büründüğü varsayıldığından davranışlarından sorumlu tutulamayacağını düşünülüğünü aktarır (Rudlin, 2001, s. 46). Commedia Dell'Arte'de de maskeye yüklenen anlam bu anlamda son derece büyüktür. Nesnel bir varlıktan tamamen sıyrılan maske artık bir karakter haline gelir. Maskeler yalnızca oyun sürdüğü sürece varlıklarını sürdürürler, oyun bittiğinde kutularına kaldırılırlar. Maskeyi takar takmaz oyuncu artık kendi kimliğinden uzaklaşarak tamamen başka bir kimliğe bürünür. Ortaya çıkan yeni kişilik, gerçeğe uygun olma zorunluluğu taşımaz. Maskeler belirli birer karakteri yansıttıklarından dolayı sınırlara sahiptir. Oyuncu bu sınırları aşamaz ve taktığı maskenin kimliği ile hareket etmek zorunda kalır (Balamir, 2017, s. 86). V, halka seslenişinde Hamletvari bir duruşla İngiltere'de yanlış giden bir şeylerin var olduğunu ifade eder. V, zülüm, adaletsizlik ve baskı karşısında bütün haklarından vazgeçen, boyun eğen ve itaat eden her vatandaşı esas suçlu olarak görür. Maskenin takılması ve filmin son sahnesinde 5 Kasım günü gerçekleştireceği saldırıda, tüm vatandaşların onun gibi giyinip Fawkes maskesi takmasını istemesinin nedeni, uzun yıllar boyunca işlenmiş benliklerinden sıyrılarak farklı olana alan açmak istemesinden kaynaklanır.

Bu bağlamda V'nin taktığı maskenin bir diğer önemli özelliği, gülen bir ifadeye sahip olmasıdır. Film boyunca güç ve iktidar uğruna her türlü şiddeti ve baskıyı sürdüren bir otoriteye karşı duran ve intikam güden V'nin ifadesi, maskesinin sahip olduğu gülme görüntüsüdür. Otoritenin gücünü simgeleyen Adam Sutler, Mr. Creedy, Dascomb ya da Müfettiş Finch gibi her figür son derece ciddi tavırları ile görülür. İnanç, ciddiyet ve farklılıklara yer vermeyen bir düşünme tarzı, ideolojik atmosferi oluşturan bileşenler haline gelir. Bakhtin için karnavala ait gülme, dünyayı iktidardan kaynaklanan korkuya karşı umutlandırarak iktidarın kurduğu düzenin maskesini düşürür (Bakhtin, 2001, s. 112). Bakhtin insanın dünya ile kurduğu ilişkinin değişimini gülme üzerinden şu şekilde tasvir eder:

“Gülme bir nesneyi yakınlaştırma konusunda, kişinin onun her tarafını teklifsizce, samimi bir şekilde yoklayabileceği, evirip çevirebileceği, içini açabileceği, üstünden altından bakabileceği, dışındaki kabuğu açıp içine bakabileceği kendisinden kuşku duyabileceği, dağıtabileceği, kesip parçalayabileceği tüm çıplaklığıyla ortaya çıkarabileceği, serbestçe inceleyebileceği ve onunla deney yapabileceği kaba bir temas mantığına sürüklenme konusunda fevkalade bir güce sahiptir. Gülme, bir konuyu samimi bir temas nesnesine dönüştürüp, böylece bu nesnenin tamamen serbestçe incelenmesine zemin hazırlayarak bilinmeyen bir dünyanın karşısında duyulan korkunun kökünü kazır.” (Bakhtin, 2001, s. 188)

Gülmenin bu doğrultuda sahip olduğu derin felsefi anlam, bir bütün olarak dünyaya, tarihe ve insana ilişkin temel hakikat biçimlerinden biridir. Dünyaya dair özel bir bakış açısı sunarak, dünyanın yeni bir şekilde görülmesini sağlar; ama ciddi bir bakış açısından görüldüğünden daha derinlikli değildir. Çünkü dünyanın bazı temel yönlerine ancak gülme aracılığıyla ulaşılabilir (Bakhtin, 2001, s. 87). Düzenin öldürücülüğüne ve şiddetine rağmen delilik olarak da isimlendirdiği gülme doğrudan bir şekilde insanın ikinci doğası olarak ortaya çıkar (Bakhtin, 2001, s. 96). Delilik, alışılmış ve olağan hale gelmiş hayata olağan gözlerle bakamaz, onun gözleri ve bakış açısı gölgelenmemiş ve yanıltılmamış olarak yaratıcı ve eleştirel bir bakışa sahiptir. Deli rolüne bürünen karakter, işleyişte olanın yani resmi aklın ve bu aklın ortaya koyduğu dar hakikat tavırlarının ötesine geçerek bunları

bir parodi haline getirerek yeniden sunan kişidir (Bakhtin, 2005, s. 67). Delice bir şekilde olağan karşılanan şeye gülme tavrı ve dünyayı ters yüz etme kapasitesi, olağan olanı olağan olmayan bir hale getirebilme gücünü barındırır. Bu nedenle böyle bir karakterin, var olan düzeni göreceli hale getirerek altını oyma gücü ortaya çıkar. İçinde yaşanan toplumun temelini oluşturan hiçbir şey onun için yıkılmaz ve kutsal değildir. Bununda ötesinde sahip olduğu farklı gözlerle ve karşıtı olduğu topluma yakın olması nedeniyle de onları yıkabilecek bir anti kahraman haline gelebilir.

Filmde, Evey, V ile ilk karşılaştıkları sahnede, ona kim olduğunu sormasının ardından, duyduğu cevap karşısında söylediği ilk şey şudur: “*Sen bir deli misin?*” V, buna cevaben “*Öyle dediklerine eminim*”, der (McTeigue, 2005). Burada V’nin deli olarak görülmesinin nedeni, kimsenin karşı koymaya cesaret edemediği kolculara ve yönetime karşı muhalif olan tutumudur. Evey, polis tarafından yakalandığı sırada V’yi kurtarmasının ardından bu yaptığına açıkça çok pişman olur. Fakat V, bu düşüncelerin sadece düzenin yarattığı fikirler olduğunu ve içinden geleni, doğru olduğuna inandığını şeyi yaptığını söyler. Evey, bu aşamada bu duruma ikna olmasa da filmin sonuna doğru V gibi düşünmeye başladığı görülür. V, düzenin değişimi açısından farklı bir bakış açısı oluşturması açısından oldukça önemli bir figür haline gelir.

V’nin var olan toplumsal düzenin normallliğini bozan ve sorgulatan yapısı, onu düzene ve insanlara yabancı bir öteki haline getirir. İlk sahnede Evey’i kurtardığında V’ye “*kimsin sen?*” sorusunu sorar (McTeigue, 2005). V, toplumsal düzendeki herhangi bir figür gibi olmadığını ve tanımlanamaz oluşunu şöyle ifade eder: “*Ne sorusunun vücut bulmuş halinden başka bir şey değilim ve ne olduğumun cevabı da maske takan bir adamım*” (McTeigue, 2005). Tanımlanabilir bir zemine oturtulamayan V, maske yardımıyla bir öteki olarak var olur. Öteki, bu anlamda dikkati zamanın geçiciliğine çeken bir figür olarak ortaya çıkar. İçinde bulunulan zamanı sorgulayıcı gözlerle eleştiren bir varoluşa sahip olması nedeniyle düzeni oluşturan ikili sınıflandırmaları tehdit eder ve belirsizliğin tekinsiz yönünü ima eder (Bauman, 2003, s. 77). Bu anlamda V ve maskesi dile getirilemeyecek olanı ve tavrı ifade ederek iyi-kötü, suçlu-suçsuz, normal-anormal vb. ayrımlarını yok eder. Taktığı maske, onu kendi kimliğinden ayrı bir gösteren olarak vurgulayarak asla ölmeyecek olan düşünceleri ima eder. V’nin kendisini oluşturan düzen onun tarafından yıkıldığında V’nin ölümü de trajik olarak kaçınılmaz hale gelir. Çünkü kendi varoluşunun nedeni olan mevcut düzene son verme eylemi, V’nin varlık nedenini de amaçsız hale getirir. Trajik kahraman, kendisini oluşturan trajik duruma son vererek bir anlamda kendi ölümünü de hazırlar. Bakhtin’e göre de epik ve trajik kahraman doğası gereği yok olmak zorundadır. Fakat maske doğası gereği yaşamaya devam eder (Bakhtin, 2001, s. 203).

3. Satirik Distopya Tasarımında Shakespeare

William Shakespeare oyunlarının çoğunda oyun kişileri okuyucuya belirli bir hiyerarşiyle sunulur. Shakespeare, yarattığı karakterler arasındaki politik ilişkilerin altına felsefi fikirler yerleştirir. İnsanın asi doğasını ortaya çıkarmak için intikam, aşk, kıskançlık, umutsuzluk ve açgözlülük gibi temalarla alımlayıcıya bulmacalar tasarlar. Romeo ve Juliet, Ferdinand ve Miranda yoz dünyaya aşkın saflığını hatırlamak arzusuyla başkaldırırken; Macbeth, III. Richard, Hamlet, Othello, Antonio intikam ve yükselme arzusuyla başkaldırır. Shakespeare, vurgulamak istediği temaları kaotik, politik ortam ve asi karakterleri aracılığıyla sunmaktadır. Shakespeare oyunlarında başkaldırı olay örgüsünü güçlendiren bir ateşleyicidir.

Shakespeare oyunları roman, çizgi-roman, resim ve sinema gibi disiplinlere çokça uyarlanmış olmakla birlikte; oyun kişileri de pek çok sanat eseri için ilham kaynağı olmuştur. William Shakespeare ve Shakespeare'e ait oyunlar, türleri ayırt edilmeksizin (tragedya, komedy, tarihsel vb.) dünya sinema tarihi içerisinde de her dönem yapımcıların ve yönetmenlerin ilgisini üzerlerinde tutmayı başarmışlardır (Özbek, 2011, s. 105).

İntikam temasıyla tasarlanan V for Vendetta filmi de bir başkaldıranı, V'yi merkeze alan satir örneğidir. Kısa Oxford Edebi Terimler Sözlüğü'nde C. Baldick satir için "bireylerin, kurumların veya toplumların kusurlarını açığa çıkaran, alaya alma veya yerme amaçlı yazma biçimi" tanımını yapmıştır (Baldick'ten aktaran Öztürk, 2022, s. 168). Distopyalar yapısı gereği satiriktir. Post-modern sanatta metinlerarasılık parodi ile yakın ilişkilidir. Parodi her zaman şakalı bir yergi değildir, ciddi bir eleştiri göndermesinde de bulunabilir. W. Shakespeare de ironiyi ustalıkla kullanan, hiciv sanatının en büyük isimlerinden biri olarak kabul görmektedir. Klasik dönem hiciv yazarlarından büyük ölçüde etkilenen Shakespeare, yazmış olduğu oyunlarında hiciv sanatını başarıyla uygulamıştır (Madran, 2006, s. 121).

Distopya, toplumun işleyişini eleştiren aşırı hicivden başka bir şey değildir. Kusurlu olan düşünce sistemleri veya sosyal düzenleri hedef göstererek tasvir eder (Mohamed, 2014). V for Vendetta satirik distopya örneğidir. Filmin evreninde Müslümanlık, eşcinsellik, göçmenlik suçtur ve sokağa çıkma yasakları vardır. V, iktidarın yıkılmaz, sert ve karanlık yapısına karşı Çaykovski'nin 1812 üvertürü ile ilk saldırısını gerçekleştirir. Çaykovski'nin Napolyon'un Rusya seferindeki yenilgisini konu edinen 1812 üvertürü bu bağlamda Sutler hükümetinin en nihayetinde geçici olduğunu ve yenileceğini vurgular. Hükümet ve medya güçleri tarafından terörist olarak ilan edilen V'nin saldırısını havai fişekli bir kutlamaya dönüştürmesi ironiktir.

V for Vendetta filminin baş kahramanı V, Shakespeare hayranıdır. Filmdeki ilk repliği Shakespeare'in Macbeth oyunundan bir alıntıdır. Bir devrimci olan V girdiği savaşa, *Shadow Galeri* ismini verdiği evinde var olan kulis benzeri bir odada hazırlanır. Sahne perdesini andıran perdeler, kulis aynası, giyinme paravanları ve Shakespeare büstü gibi göndergeler filmdeki şekspiryen etkiyi desteklemektedir. Aynı odada kulis aynasının üstünde Leydi *Jane Grey'in İnfazı* (1833) isimli tablo yer almaktadır. Bu tablo, Shakespeare'in dokuz günlük kraliçe olarak bilinen Lady Jane Grey olduğu söylentisine bir gönderme olarak okunabilmektedir (Edwards, 2015).

V karakteri film boyunca bazen düşmanını bazen kendini Shakespeare'in oyun kişileriyle özdeşleştirmektedir. V, ahlaki çıkmazları vurgulamak için Shakespeare oyunlarından alıntılar yapar. Bu alıntılar filmin metinlerarası bir çalışma olduğunun somut örnekleridir. M.Bakthin'in söyleşimcilik kuramının yeniden yazılmış bir biçimi olarak görülebilecek metinlerarasılık, aynı zamanda farklı seslerin duyurulduğu, gerçekliğin karnavalesk bir sunumunun yapıldığı, yine onun anlatımıyla, çoksesli ya da karma bir yapının ortaya çıkmasına olanak sağlayan etkili bir yoldur (Aktulum, 2018, s.242).

V for Vendetta distopyasında sokağa çıkma yasağı vardır. Evey bu yasağı deler ve kolcu olarak adlandırılan emniyet görevlilerine yakalanır. Kolcular Evey'e tecavüz etmeye kalkıştıkları anda V ortaya çıkar: "*The multiply ingvillainies of nature do swarm upon him... disdainig fortune/with his brandish'd steel, which smoked with bloody execution...?*" ("*Dünyada ne kadar kötülük varsa hepsi onda toplanıyordu... Adam öldürmekten kan tüten kılıcını çevreye savurarak talihe aldırma.*") cümleleriyle onlara müdahale eder (McTeigue, 2005). Bu cümleler Macbeth oyunundandır. Macbeth oyununun 1.perde 2.sahnesinde asker, kralın ordusu ve isyancılar hakkında rapor vermektedir. Subay oyun kişisi, Macdonwald ve Macbeth hakkında şu cümleleri kurar: "...dünyada ne kadar

kötülük varsa hepsi onda. ...talihe aldırmadı; o, yiğitliğin gözdesi, adam öldürmekten kan tüten kılıcını çevreye savurarak yolunu açtı..."(Shakespeare, 1999). V forVandetta distopyasının zorba hükümeti için çalışan kolcuları Macdonwald ile özdeşleştirirken; kudretli askeri kabiliyetleriyle onları alt eden Macbeth'i de kendine benzetmektedir.

Görevini ikiyüzlülükle kötüye kullanan emniyet görevlileri V karakteri tarafından hezimete uğratıldığında, Tanrı'dan merhamet dilenen kolcuya V, yine Shakespeare'den alıntıyla cevap verir: "*We are oft to blame in this, 'Tis too much proved that with devotion's visage, And pious action we do sugar o'er, The devil himself.*" ("Suçlanması gereken çoğunlukla biziz, ibadet ederek ve dindar görünerek şeytanın ta kendisi oluruz.") (McTeigue, 2005). V ironiye dikkat çekerek; kolcunun kötülüğünü ve parçası olduğu şeytani dünyayı din düşüncesiyle bağdaştıramaz.

Hamlet oyununun 3. perde 1. sahnesinde Polonius, onun okuyormuş gibi görünmesini sağlamak için Ophelia'ya bir din kitabı verir. Amacı, Hamlet'in karşısında Ophelia'yı daha masum ve sevebilir göstermektir. Polonius sarayın deneyimli danışmanlarından biri olarak kızını ikiyüzlü olmaya teşvik eder. Bilinçli bir manipülasyonla, sahte takvanın karanlık taraflarımızı gizlediğini; "Tecrübeyle sabit ki, İmanlı bir yüz ve dindar davranışlarla, Şeytanın üzerine bile bir kat şeker çekmek mümkün." (Shakespeare, 2007) sözleriyle ifade eder.

V for Vendetta filminde, V ve Evey kahvaltı yapmaktadır. Yıllardır gerçek tereyağı yememiş olan Evey yediğinin lezzetine şaşırır. Tereyağını başbakan Sutler'a erzak götüren hükümet treninden çaldığını söyleyen V, Macbeth'ten bir alıntı yapar: "*I dare do all that may become a man; Who dares do more is none.*" ("İnsana yaraşan her şeyi yaparım, ama daha ötesini yaptım mı insanlıktan çıkarırım.") (McTeigue, 2005). Halkın tadını unuttuğu gıdanın üst düzey yetkililere ulaştırılabiliyor olması ahlaki bulanıklık yaratmaktadır. İnsanların hakkını gasp edenlerin malını çalan V, bu durumu Macbeth'in ahlaki çıkmazına benzetmektedir.

Macbeth oyununda Lady Macbeth yükselme ve makam edinme hırsıyla Macbeth'i manipüle eder . Eşi Macbeth'i Kral Duncan'ı öldürmesi için kışkırtan Lady Macbeth, 1.Perde 7.Sahne'de eşinin erkek egosuna saldırarak onu, korkak olmakla itham eder. Macbeth ahlaki olanın farkında olarak "*Bir erkeğe yaraşan her şeyi yapmayı göze alırım; ama daha fazlasını göze almak erkeklik değildir.*" der (Shakespeare, 1999).

III. Richard oyununun 1.perde 3.sahnesinde III. Richard kendi amaçları uğruna hiçbir şeyi yapmaktan çekinmeyeceğini söyleyerek kötülüğü yüceltir. Tekinsiz görüntüsünden ve bozuk bedeninden aldığı intikamla ikiyüzlü ve manipülatif olmaktan haz duyar. Gerçeği örtmek için güzel konuşma kabiliyetini kullandığını söyler ve bununla övünür. Kardeşi Clarence dükü aleyhine komplo kurar. Oyun boyunca annesi ve Prens Edward dışındaki tüm karakterler, Richard'ın bu oyununa kanacaktır. Richard tüm eylemlerinin amaçlı ve kurnazca ilerlediğini kendi ağzıyla ifade eder: "Yani, cascavlak alçaklığımı, kutsal kitaptan devşirme / Pılı pırtıyla örtüyorum. Şeytanı oynarken / Evliya gibi gösteriyorum kendimi. (Shakespeare, 2007).

V for Vendetta distopyasında güçlü yetkililerden biri olarak karşımıza çıkan ve Larkhill projesinde de görev almış olan piskopoz Anthony Lilliman yozlaşmış bir din adamıdır. Pedofili olan din adamının kötülüklerine göz yumulur. V, Evey'yi bir çocuk gibi giydirerek Lilliman'ın yanına gönderir. LillimanEvey'ye tecavüz etmeye kalkıştığında V ortaya çıkarak şu alıntıyı yapar: "*And thus I clothe my naked villainy / With old odd ends stolen forth from holy writ/ And seem a Saint when most I play the devil.*" ("Ve apaçık kötülüğümü kutsal kitaptan çalıntı eski garip yöntemlerle gizliyorum ve aslında bir

şeytanken hep azizi oynuyorum.") (McTeigue, 2005). V, şeytaniliğine rağmen kendini evliya gibi gösteren Anthony Lilliman'ı ve ikiyüzlülüğünü III. Richard'a benzetmektedir.

Bir yanlışlıklar komedyası olan On ikinci Gece oyununda, gemi kazası sonucunda yabancı bir ülkede yalnız kalan Viola, güvenliğini sağlamak için kimliğini gizleme kararı alır. Erkek kılığına girerek kurduğu komploda Kaptan'dan yardım ister: "*Şimdi senden bir ricam var:/ Kimseye söyleme kim olduğumu / Yardım et tasarladıklarımaya uygun düşecek biçimde / Ve kılık değiştirmeme*" (Shakespeare, 2007).

V for Vendetta filminde Evey, V'nin hakkında hiçbir şey bilmediğini söyleyerek maskesini çıkarmaya çalışır. V ise büyük bir amacı temsil ettiğini ifade ederek, maskenin altındaki kendisi olmadığını belirtir ve onu durdurur. Shakespeare'den yaptığı alıntıyla, tıpkı Viola'nın Kaptan'dan istediği gibi kurduğu oyunu sürdürmesini rica eder: "*Conceal me what I am, and be my aid For such disguise as haply shall become The form of my intent.*" ("*Kim olduğumu gizle ve özümün şeklini alan bu gizlilikte bana yardım et.*") (McTeigue, 2005).

Anne-Britt Gran'a göre, seyirci ve oyun alanı arasındaki ilişki, gerçek ve kurmaca alan arasındaki ilişki, oyuncunun yaşadığı gündelik dünya ile karnavalesk dünya arasında kurduğu ilişki teatrallığı oluşturmaktadır (Tronstad, 2002). Teatral olan doğrudan Shakespeare ile özdeşleşir. Shakespeare, hayatı metaforik, ironik, şiirsel ve evrensel bir anlatımla yeniden kurgular; sahne ve alımlayıcı arasındaki dinamiği tanır; iki farklı düzlemi (gündelik hayat ve kurmaca hayat) birleştirir.

V for Vendetta filminin başkahramanı V teatraldır. Oyun içinde oyun kurgusunu sürdüren V'nin davranışları ve konuşmaları şiirsel, eylemleri ve sonuçları ise ironiktir. Macbeth gibi ahlaki bulanıklığını tanır ve - ona rağmen- eylemi gerçekleştirir. Hamlet gibi kendini dışarıdan izler ve sarayın da onu izlediğini bilir. Gündelik hayat ile kurmacanın iç içe geçtiği V for Vendetta filmi; barındırdığı şiirsellik, satir ve ironiyle birlikte teatralleşir.

Sonuç ve Tartışma

V for Vendetta filmi baskıcı, otoriter ve farklılıklara izin vermeyen distopik bir dünyaya karşı bir protesto ve eleştiri sunar. Filmde, diktatörlük yönetiminin uyguladığı politikalar sonucunda, düzen tarafından anormal olarak damgalananların toplandığı bir toplama kampında genetik deneylere maruz kalan V düzene karşı bir mücadeleye girişir. V, düzenin tamamen dışladığı, sürekli baskıya maruz bıraktığı öteki olarak düzenin temellerini sarsan dönüştürücü bir figürü temsil eder. Bu yönüyle toplumun içinde yaşadığı durumu ve bireylerin bu yaşanan durumun devam etmesine yönelik verdiği katkıyı yeniden düşündürmek ve sorgulamaya açmak için düzeni yabancılaştıracak bir söylem ve görüntüyle ortaya çıkar. Bu bağlamda tüm kusurları ortaya çıkarır ve onları ciddi ve kesin tavırlarından ayırarak alay etmenin, eleştirmenin ve yeni bir gözle görmenin önünü açar. Bu bakımdan satirik hicve önemli bir örnek teşkil eder. Satirik hiciv, bu aşamada mutabık olunanı, iktidarı ve kuralları görmezden gelerek gerçek hayatın parodisini yapar. V'nin taktığı gülen maske bu açıdan oldukça önemlidir. V'nin Hamletvari bir şekilde İngiltere'de yanlış giden bir şeylerin olduğunu topluma açıkladığı sözler; insana, özgürlüğe ve demokrasiye karşı ciddi uyarılar olsa da sözlerine tezat oluşturan gülen bir maskeyle yapılır. Bakhtin bağlamında maske ve gülme, farklı olana alan açma ve ciddiyetin kurduğu baskıcı atmosferi gevşetme ve değiştirme açısından iki önemli etmen olarak ortaya çıkar. Bakhtin için maske, Ortaçağ'ın ciddiyetini ve dini tutuculuğunu gevşeten ve baskısını azaltan karnaval ortamının en önemli öğesidir. Maske, gündelik hayat içerisinde üstlenilmiş rollerin, davranışların ve en temelinde kimliklerin reddi olarak öteki, yabancı ve tanımlanmamış olana bir açılma aracıdır. Bütün bu üstlenilmiş olguların reddi, düzene

ciddiyetini veren söylemlerin de gülünç karşılanmasını ve bu yolla değiştirilmelerinin önünü açacak enerjiyi oluşturur. Bu bağlamda maskenin filmin sonunda kolektif olarak takılmış bir simge haline gelmesi, ötekinin tamamen kabul edilmesine, sistemi devam ettiren ve farklılıklara izin vermeyen birlik olgusunun devre dışı kalmasına gönderme yapar. Filmin başkahramanı V, maskeyle kendi kimliğinden ziyade yeni bir kimlik kazanır. Gülmeye var olan yozlaşmış düzene başkaldıran maske, dünyayı ters yüz etme kapasitesi ve bozuk düzeni yok etme gücünü barındırır.

Filmde anlatıyı ve kahramanın derinliğini belirgin olarak geliştiren bir diğer teatral unsur, Shakespeare'in oyunlarıdır. V, Shakespeare oyunlarından film boyunca yaptığı alıntılarla kendi eylemlerini haklılaştırma ve felsefesini derinleştirme amacı güder. V for Vendetta filmi, dünya edebiyat tarihinin önemli hiciv yazarlarından biri olan Shakespeare'in döneminin yozlaşmış düzenine yaptığı eleştiri üslubunu referans alarak; insan doğasının çelişkili taraflarını ve zaaflarını konu edinir. Metinlerarası bir ilişkiyle 16.yüzyıl İngiltere'sinin siyasal atmosferinden beslenen Shakespeare'in oyunları kurgusal bir gelecekte, düzene karşıt bir muhalefeti haklılaştırmak için kullanılır ve metin yeniden üretilir. Shakespeare'in insanın en karanlık taraflarını ve duygularını ustaca işlemesi gibi V de oyun repliklerini filmdeki otoriter düzenin karanlığını ortaya çıkaracak ve dünyayı bununla yüzleştirecek bir araç olarak kullanır.

Sonuç olarak V for Vendetta filminde kahraman tasarımını büyük ölçüde şekillendiren maske, yıkıcı bir simgeye dönüşür. Maskenin kazandığı sembolik anlam, filmin otoriter yönetiminin kurduğu toplumsal yaşam içerisinde edinilmiş kimliklerin reddi olarak bir öteki inşa eder. Öteki barındırdığı şiddet ve çelişkiyle düzene başkaldırır. Maske ile teatralleşen başkahraman, Shakespeare'in hicivli üslubunu kullanarak hem Shakespeare'i kahraman ilan eder hem de ondan alıntılacağı cümlelerle var olan hayatın akıldışılığını ortaya koyar ve eleştirir.

Extended Abstract

From a multidisciplinary point of view, based on the interaction between cinema and theater, it is to examine the design and philosophical depth of the protagonist in the film V For Vendetta through the mask, a theatrical element, and Shakespeare, one of the most important playwrights in the history of theater. V For Vendetta, as a politically charged film, is a protest against the total corruption of justice, the destruction of freedom, and the subjugation of the people by an overly oppressive and surveillance dictatorship based on the politics of fear. In a fictional future, a dictatorial regime has come to power in England, and only one person has the courage to stand up to President Sutler, who is applying extreme repression and restricting people's most basic rights and freedoms in order to ensure the integrity of the dictatorial regime; V, as an anti-protagonist and the other, questions the order and makes it ridiculous.

William Shakespeare is one of the most important figures in the history of world literature. His plays have been widely adapted into disciplines such as novels, comics, painting and cinema, and his characters have been the inspiration for many works of art. Shakespeare presents the themes he wants to emphasize through his chaotic, political environment and rebellious characters. The theme of revenge and rebellion is often evident in Shakespeare's plays. The movie V for Vendetta, designed with the theme of revenge, is an example of satire centering on a rebel, V. Satire is the art of mocking and ridiculing societies and individuals. Dystopias are satirical by nature. Dystopia is the art of satire that criticizes the functioning of society. In post-modern art, intertextuality is closely related to parody. Parody is not always a joking satire, it can also refer to a serious criticism. W.

Shakespeare is recognized as one of the greatest names in the art of satire who skillfully uses irony. The movie V for Vendetta presents a dystopian structure with a story about oppressive authority, society's strangulation and censorship. In the movie's universe, believing in a religion other than the accepted one, being gay and being an immigrant are crimes. Manipulative media, curfews, lack of access to food, and many other elements create the dark and suffocating atmosphere of the movie. Despite the oppressive and dark structure of the government, the character V is kind, art-loving and "cheerful". The indestructible, harsh and dark structure of power is attacked by the character V with Tchaikovsky's 1812 overture. V's characteristics that contradict the existing structure constitute irony. Irony combines with criticism and turns into satire. While the character V identifies himself with Shakespearean heroes many times, he likens the people and institutions he opposes to Shakespeare's villainous characters. V quotes from Shakespeare plays to emphasize moral dilemmas, the weaknesses of human nature and the repetition of history. Shakespeare reconstructs life metaphorically, ironically, poetically and universally; he recognizes the dynamic between the stage and the audience; he combines two different planes (everyday life and fictional life) into one. The film V for Vendetta, in which everyday life and fiction are intertwined, becomes theatrical with its poetry, satire and irony.

One of V's most important characteristics is that he wears a laughing mask. In a social order that is extremely serious and does not show any laughing behavior in the paranoia of being on guard against enemies at all times, only V laughs against all irrational practices and governance. Even when he puts his life in danger many times or when he says that something is wrong in England with a Hamlet-like stance in his public address, the laughter in his mask opens a new field of truth by making the existing situation absurd and ridiculous. In this context, the article analyzes the development process of V, the protagonist of the film, on the phenomena such as raising awareness, questioning and presenting a new truth against the existing social norm and governance of the mask and laughing elements, following the line of Mikhail Bakhtin.

In the context of Bakhtin, the mask's attitude of creating an other and criticizing the existing one, and its use in Commedia Dell'Arte with the aim of creating an alterity in the theater are important. The actor gains a new identity by breaking away from his/her own identity with the mask. Another theatrical element that develops the narrative and the depth of the protagonist in the film is Shakespeare's plays. V uses constant quotations from Shakespeare's plays to justify his actions and deepen his philosophy. In an intertextual relationship, Shakespeare's plays, which feed on the political atmosphere of 16th century England, are used to justify an opposition to the order in a fictional future and the text is reproduced. Like Shakespeare's masterful treatment of the darkest sides and emotions of human beings, V uses these lines as a tool to raise awareness and explain the world in order to penetrate the dark corners of existence.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2018). Metinlerarasılık görüngüsünde gerçeklik ya da metnin göndergeselliği. *Bilig*, (85), 233-256.
- Bahtin, M. (2005). *Rabelais ve dünyası*. (Çiçek Öztekin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan romana: Edebiyat teorisinden dil felsefesine seçme yazılar*. (Cem Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Balamir, E. (2017). Commedia Dell'Arte, tipler ve Carlo Goldoni ile İtalya'da

- tiyatro reformu. *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 81-88.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve müphemlik*. (İsmail Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Edwards, J. S. (2-06-2015). Was Lady Jane Grey the “real” William Shakespeare?.
<https://www.somegreymatter.com/shakespeare.htm> (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Madran, C. (2006). Shakespeare as a Satirist and Satire in Hamlet. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 121 - 125.
- McTeigue, J. (Yönetmen).(2005). V for Vendetta [Film]. Lilly&Lana Wachowsky; Warner Bros.
- Mohamed, P. M. (2015). Dystopian satire in Cormac McCarthy’s the road: A language that echoes the collapse of a whole culture. Academia.
https://www.academia.edu/11429372/Dystopian_Satire_in_Cormac_McCarthy_s_The_Road_A_Language_That_Echoes_the_Collapse_of_a_Whole_Culture
- Özbek, M. (2011). Kral Lear özelinde Shakespeare tragedyasının sinematografik izdüşümü (Akira Kurosawa-Ran örnekleme). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öztürk, E. (2022). V.N. Voynoviç örneklemesinde Sovyet edebiyatında satirik distopya. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Rudlin, J. (2001). *Commedia Dell’Arte oyuncunun el kitabı*. (Ezgi İpekli, Çev.) İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Shakespeare, W. (1999). *Macbeth*. (Orhan Burian, Çev.) Ankara: MEB Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık.
- Shakespeare, W. (2007). *Hamlet*. (Bülent Bozkurt, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shakespeare, W. (2007). *III. Richard*. (Bülent Bozkurt, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shakespeare W. (2007). *On ikinci gece*. (Özdemir Nutku, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Tronstad, R. (2002). Could the World Become a Stage? Theatricality and Metaphorical Structures, <https://www.jstor.org/stable/3685487>, Erişim Tarihi: 20.07.2023.

Araştırmacı Katkı Oranı: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı sunmuştur.

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.